

КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Староста В.І.

Україна, м. Ужгород, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сучасне реформування початкової школи в Україні супроводжується посиленою увагою до підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності. При цьому серед інших аспектів вирішення цієї проблеми важливо, на нашу думку, усвідомлювати структуру такої готовності. Зазначимо, що готовність до будь-яких видів діяльності, досліджується за її компонентами.

Дане повідомлення продовжує наше узагальнення (В. Староста, І. Щерба, 2015) [7] наукових розвідок різних дослідників щодо компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності. Зазначені відомості мають важливе значення, оскільки дають змогу цілеспрямовано проводити підготовку майбутніх учителів початкових класів до педагогічної діяльності, а також відповідну діагностику такої готовності за компонентами її структури.

Дослідниками (З. Курлянд та ін., 2005 [4, с. 224]) показано, що проблема готовності стала об'єктом спеціальних досліджень не так давно, а саме:

- *перший етап* (кінець XIX - початок XX ст.) – її вивчали у зв'язку з проникненням у психічні процеси людини; розуміння готовності як настанови (К. Марбе, О. Кюльпе, Д. Узнадзе);
- *другий етап* – дослідження готовності як деякого феномена стійкості людини до зовнішніх і внутрішніх впливів (У. Томас та Ф. Знанецькі, Г. Оллпорт, Д. Кац, М. Сміт та ін.);
- *третій етап* вивчення готовності пов'язаний із дослідженнями в галузі теорії діяльності; готовність характеризують як якісний показник саморегуляції на різних рівнях проходження процесів: фізіологічному, психологічному, соціальному (М. Дьяченко і Л. Кандилович, М. Левітов

та ін.). Із 70-х років ХХ ст. розгляд проблеми готовності набуває розвитку у зв'язку з дослідженнями педагогічної діяльності (К. Дурай-Новакова, Л. Кондрашова, В. Моляко, О. Мороз, В. Сластьонін та ін.).

Поняття «готовність учителя початкових класів до професійної діяльності», згідно О.Івлієвої (2001), – це полікомпонентний утвір, що включає в себе психологічну, педагогічну, предметну підготовку, а також сформованість певних особистісних якостей педагога. Дослідниця розглядає фахову готовність учителя початкових класів як складову більш загального поняття готовності вчителя до педагогічної діяльності і визначає як цілісне стійке утворення, що є фундаментальною передумовою успішного виконання професійних функцій з організації ефективного вивчення молодшими школярами навчальних предметів і результатом професійно-педагогічної підготовки вчителя (О. Івлієва, 2001) [2].

Автори (З. Курлянд та ін., 2005) [4, с. 225-227] підкреслюють, що основні інваріантні та іманентні складові готовності – єдність особистісного та процесуального компонентів. Це перше й основне членування. З одного боку, готовність є особистісною (емоційно-інтелектуальна, волева, мотиваційна, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, упевненість в успіху, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізації сил, подолання непевності тощо); з іншого – операціонально-технічною, що включає інструментарій педагога (професійні знання, уміння, навички і засоби педагогічного впливу).

Т. Смолеусова (2012, с.7) [6] зазначає, що «готовність» розуміється комплексно і складається вона з 4 компонентів: мотиваційна готовність (бажання, переконаність в необхідності); когнітивна готовність, підготовленість (необхідні професійні знання і вміння); здатність реалізувати (особистісні якості, здібності); рішучість, як риса характеру. Виділення перших двох позицій з чотирьох Т. Смолеусова розглядає як основу професійної готовності

(дві інші позиції, що відносяться до особистісної готовності, в даній праці не досліджувалися).

Таблиця 1. Компоненти готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності

Компоненти готовності майбутніх учителів початкової школи:	Література
до професійного саморозвитку – цілемотиваційний, когнітивний, технологічний, рефлексивний	А. Бистрюкова (2009; цит. за В. Староста, І. Щерба, 2015) [7]
до формування гуманістичних відносин молодших школярів – мотиваційно-когнітивний, комунікативний, проєктивно-конструктивний, оцінно-регулятивний	І. Бужина (2005) [1]
до професійної діяльності – мотиваційний, змістово-процесуальний, рефлексивний	О. Івлієва (2001) [2]
до застосування інтерактивної технології – мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний	О. Комар (2011; цит. за В. Староста, І. Щерба, 2015) [7]
до педагогічної діяльності – мотиваційний, когнітивний, процесуальний	Л. Красюк (2013; цит. за В. Староста, І. Щерба, 2015) [7]
до творчої навчально-виховної діяльності – мотиваційний, змістовий, операційний	О. Матвієнко (2012; цит. за В. Староста, І. Щерба, 2015) [7]
до розвитку навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів – мотиваційний,	І. Олійник (2013, с. 166-167) [3]

когнітивний, операційний	
до здійснення диференційованого навчання – мотиваційний, змістовий, процесуальний	Т. Тітова (2009, с. 11) [8]
до особистісно орієнтованого навчання молодших школярів – особистісні компоненти (<i>мотиваційна, інформаційна, процесуально-діяльнісна та рефлексивна складові</i>), функціональні компоненти (<i>здатність до виконання конструктивної, організаційної, комунікативної та гностичної функцій професійної діяльності гуманістичного спрямування</i>)	Ю. Шаповал (2007; цит. за В. Староста, І. Щерба, 2015) [7]

На основі аналізу теорії та практики підготовки майбутніх учителів О. Дубасенюк (2009) [5 с.38-40] визначена відповідна структура готовності до інноваційної педагогічної діяльності, яка містить: цільовий, мотиваційний, когнітивний (змістовий), діяльнісно-практичний та оцінно-результативний компоненти.

Узагальнені дані щодо компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності наведено у табл. 1.

Дослідження показує, що вчені наводять у структурі готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності як певні подібні компоненти – мотиваційний, змістовий (когнітивний), процесуальний (операційний), так і відмінні – рефлексивний (А. Бистрюкова, 2009; Ю. Шаповал, 2007), комунікативний (І. Бужина, 2005; Ю. Шаповал, 2007), особистісті та функціональні (Ю. Шаповал, 2007). Таким чином, можна зробити такий висновок: на сьогодні серед дослідників у педагогічній науці не існує єдиного погляду на компоненти готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності. З нашого погляду, це засвідчує як складність та багатоаспектність такої готовності, так і, можливо, про певний суб'єктивізм чи особливі підходи дослідників цієї проблеми.

У процесі проведеного аналізу літературних джерел та реальної практики підготовки майбутніх учителів початкових класів нами виокремлено наступні

компоненти їх готовності: мотиваційний/мотиваційно-ціннісний (мотиви, ставлення до педагогічної діяльності та ін.); когнітивний (деякі дослідники називають змістовий, теоретичний тощо); процесуальний (визначається також як практичний, виконавчий, конструктивний, технологічний та ін.); рефлексивний (полягає в адекватній самооцінці власних можливостей, аналізі та самоаналізі навчально-пізнавальної діяльності, аналітичному мислення та ін.). Отже, порівняльний аналіз показує, що перші три компоненти виділяють більшість дослідників, а з урахуванням специфіки певного виду професійної діяльності вчителя початкової школи у структуру готовності вводять специфічні чи додаткові компоненти.

Література:

1. Бужина І. В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до формування гуманістичних відносин молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». К., 2005. 42 с.
2. Івлієва О. М. Критеріально-орієнтоване тестування в системі формування професійної готовності вчителя початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Одеса, 2001. 20 с.
3. Олійник І. М. Обґрунтування структури готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів. Педагогічний процес: теорія і практика. 2013. Вип. 4. С. 163-169. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pptp_2013_4_19.pdf
4. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Курлянд З. Н., Хмельюк Р. І., Семенова А. В. та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. 2-ге вид. К. : Знання, 2005. 399 с.
5. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія; за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 504 с.
6. Смолеусова Т. В. Состояние профессиональной готовности учителей начальной школы к внедрению инноваций. Вестник НГПУ. 2012. Т. 7. No. 3. С. 5-17.
7. Староста В. І., Щерба І. В. Самооцінка майбутніх учителів власної готовності до педагогічної діяльності. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Науковий журнал : (голов. ред. д. ек. н., О. В. Черевко). Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. 2015. Випуск 8(341). С. 112-120.
8. Тітова Т. І. Визначення готовності майбутніх вчителів до впровадження диференційованої технології навчання в практику початкової школи. Гуманізація навчально-виховного процесу Наук.-метод. зб. [За заг.ред. проф. В. І. Сипченка]. Слов'янськ: СДПУ, 2009. Вип. XLVII. С. 10-13.